

Näkökulmia rauhantutkimukseen ”normaalitieteen” kentässä

JYRKI KÄKÖNEN

1. Yhteiskuntatieteitä on vaikea kytkeä kokonaan iri yhteiskunnasta, jossa niitä harjoitetaan. Yhteiskuntatieteillä on aina jonkinasteinen sidos politiikkaan laajasti ymmärrettyinä. Niiden tehtävänä on tuottaa tietoa yhteiskuntien ja maailman parempaan hallintaan ja paremman maailman rakentamiseen. Foucaultilaisittain tämä merkitsee sitä, että tieto ei ainoastaan liity vallankäyttöön, vaan tieto on myös valtaa, jolloin on kysyttävä ketä se palvelee ja kenen valtaan se liittyy.

Vaikka tässä katsauksessa rajoitan näkökulmaani rauhantutkimukseen, ei se tarkoita sitä, ettei argumenttini koskisi laajasti yhteiskuntatieteitä yleensä. Rajaus antaa kuitenkin oikeuden ottaa lähtökohdaksi Immanuel Kantin (1989) käsityksen demokraattisesta rauhasta tarkasteltaessa tiedon ja vallan suhdetta tai vastattaessa kysymykseen, kenellä valta on. Kant kytkee rauhan demokratiaan eli kansalaisten valtaan.

Pamfletissaan ikuisesta rauhasta Kant lähtee siitä, että sota on aina rasite kansalaisille. Siksi he eivät halua sotaa. Toisin sanoen, kun kansalaiset voivat itse päättää sodasta ja rauhasta, on sota poliittikana vähiten todennäköinen vaihtoehto. Palautettaessa Kantin ajatus hänen omaan aikaansa on tehtävä se johtopäätös, että kestävän rauhan edellytyksenä oli, ja kenties on edelleenkin, yhteiskuntien muuttaminen kansalaisten vallan toteuttamiseksi.

Edellä olen asettanut lähtökohtani siten, että rauhantutkimus olennaisesti liittyy yhteiskuntien muuttamiseen. Samoin olen naulannut lähtökohtani siihen, että demokratian ja rauhan institutionalii-

sointi yhteiskunnalliseen käytäntöön edellyttää kansalaisten valtaistamista. Niinpä rauhantutkimuksen tulee tuottaa tietoa ensisijaisesti kansalaisille eikä niinkään akateemisille foorumeille tieteellistä meritoitumista varten.

Yritän seuraavassa tarkastella rauhantutkimusta edellä asetetuista lähtökohdista yhden 1800-luvun ja neljän aikamme klassikon kautta. Näin pyrin perustelevaan rauhantutkimuksen erityisluonnetta ihmistieteiden kentässä. Nämä viisi klassikkoa ovat Bruno Latour, Göran Therborn, Edward Said, Michel Foucault ja Friedrich Nietzsche.

2.

Latour (2006) on esittänyt kuvitellessaan ja rakentaessaan käsitystä modernista maailmasta, että moderni tiede paloitteli ihmisen maailman ja ihmisen toiminnan kapeisiin tieteenaloihin. Tämä prosessi on jatkunut aina 2000-luvulle asti. Akateemisen työllisyyden kannalta tämä on ollut hyvä asia. Näin on voitu luoda uusia professuureja, uusia laitoksia ja samalla uusia työpaikkoja¹. Näin on kuitenkin syntynyt tilanne, jossa moderni yhteiskuntatiede ei enää ole kyennyt esittämään ”totuutta” tai kompleksista kokonaiskuvaa maailmasta, jossa elämme. Monisäikeinen ja moniulotteinen yhteiskunta on kadotettu kapea-alaisen tieteellisen asiantuntemuksen myötä.

Esittäessään kuvan modernista tieteestä yllä kuvatulla tavalla Latour viittaa siihen, että keskiajan tiede oli modernin tieteen näkökulmasta huonoa, koska se vielä tarkasteli ihmistä ja ihmisen toimintaa maailmassa kokonaisvaltaisesti. Tämä puolestaan voidaan ymmärtää siten, että monitieteisyys

on keskiaikainen ja esimoderni ilmiö, mikä modernin oli tuomittava voidakseen osoittaa itsensä keskiajan tiedettä paremmaksi.

Suhteessa todellisuuden viipalointiin eri tieteenalojen suurennuslasin alle rauhantutkimus, ja erityisesti sen pohjoismainen versio, julisti itsensä monitieteiseksi. Modernin kontekstissa ja siten myös akateemisen maailman normeissa ja pelisäännöissä rauhantutkimus asetti itsensä ”normaalitieteen” marginaaliin. Tämä on näkynyt varsin selkeästi esimerkiksi tutkimuksen rahoituksessa².

Marginaalisuus on ilmennyt myös siinä keskustelussa, missä rauhantutkimusta on milloin ulkopuolelta ja milloin taas sisältä vaadittu tieteellistämään tutkimusta. Monitieteisyys on kuitenkin ollut varsin tyypillinen ominaisuus esimerkiksi ensimmäisen sukupolven suomalaisille rauhantutkijoille 1970-luvulla. Tällä tarkoitan sitä, että useiden tutkijoiden tausta oli kyllä kansainvälisessä politiikassa, jolle sodan ja sodan eliminoinnin tutkimus oli varsin luonnollinen lähtökohta³.

Monitieteisyys ensimmäisen sukupolven tutkijoissa tarkoittaa ensisijaisesti sitä, että tutkijat hakivat työhönsä näkökulmia eri tieteenaloilta ja omaksuivat esimerkiksi sosiologiasta, filosofiasta, historiasta tai maantieteestä elementtejä tutkimukseensa. Näin menetelleessään tutkijat vaaransivat niin apurahat kuin myös virat, joihin pätevyys arvioitiin ja arvioidaan yhä edelleen ensisijaisesti tieteenalan sisällä. Toisaalta muutama rauhantutkija on saanut pätevyyden virkaan tai dosenttuuriin useammalla kuin yhdellä tieteenalalla.

3.

Therborn (2007) on esittänyt mielenkiintoisen näkökulman filosofian, historiallisen analyysin ja politiikan välisestä kolmiyhteydestä. Therborn tosin tarkastelee tämän kolmiyhteyden rikkomisen kautta marxilaisen tutkimuksen ja sosialistisen liikkeen taantumista, ellei peräti katastrofia. Therbornin mukaan ”klassisessa” marxilaisuudessa tasapainon kolmiyhteyden eri kärkien välillä tuli olla rikkumaton tai asettua jopa niin, että politiikka muovasi lähtökohtansa ja tavoitteensa filosofiasta ja historiallisesta yhteiskuntatutkimuksesta (em., 67–70).

Tavallaan vielä Leninillä viimeistään Venäjän vallankumoukseen asti tuo kolmiyhteys toimi. Varsin nopeasti ja erityisesti Stalinin myötä kolmiyhteys kuitenkin rikottiin. Poliitiikka alistui sekä filosofian että historian palvelemaan omia päämääriään ja oikeuttamaan toteutetun politiikan. Aka-

teemisestä marxilaisesta tutkimuksesta tuli näin mitä suurimmassa määrin ainakin sosialistisissa maissa politiikalle alistetta ja samalla sosiaalisesti vähemmän innovatiivista⁴.

Vaikka Therborn artikkelissaan käsitteleeekin marxilaista tutkimusta ennen kaikkea reaalisosialismissa, niin on mahdollista ulottaa hänen analyysinsä keskeinen sisältö koskemaan myös liberaaleja demokratioita. Tutkimukselle asetetaan yhä enemmän sosiaalisia velvoitteita rahoituksen ehtona. Rahoitusta hakiessaan tutkijoiden on osoitettava, miten työn tulokset palvelevat politiikan asettamien yhteiskunnallisten tavoitteiden toteuttamista, taloudellista kasvua ja tätä kautta tietysti hurskaasti ihmisten hyvinvointia.

Rauhantutkimus ei lankea kolmiyhteyden rikotun kehään vaikka se lähtökohtaisesti julisti teorian ja käytännön kiinteää suhdetta. Rauhantutkimuksen kantavana ideana oli, että akateemisella tutkimuksella on oltava poliittista merkitystä erityisesti väkivallan tai sodan ja rauhan ulottuvuudella. Juuri tässä suhteessa rauhantutkimus ei ole asettunut lähtökohdiltaan niin kutsutun objektiivisen tieteen paradigmaan eikä tutkimuksen tieteellistämiseen totuuden etsimisen nimissä. Rauhantutkimus on nöyrästi ottanut normatiiviseksi lähtökohdakseen väkivallattomamman maailman rakentamisen.

Rauhantutkimuksen omat lähtökohdat myös tällä ulottuvuudella vievät sen marginaaliin. Poliittinen valtaeliitti ei rauhantutkimuksesta pidä, koska se usein ottaa kriittisen asenteen suhteessa harjoitettuun politiikkaan. Samalla rauhantutkimus asettuu ahdasta valtopoliittikkaa ja niin kutsuttujen kansallisten intressien toteuttamiseen pyrkivää politiikkaa vastaan. Tämä puolestaan määrittää rauhantutkimuksen heikkojen ja marginalisoitujen tieteenalaksi, jonka tavoitteena on muuttaa maailmaa.

Edellä asetetuissa premississä rauhantutkimuksen kohteena on tavallaan valtopoliittikka, mutta sen keskeisenä tavoitteena oli nimenomaan konkreettisen politiikan tutkiminen. Tässä suhteessa retoriikan ja diskurssien tutkiminen ei aina riitä, vaikka ne ovat osa todellisuuden rakentamista. Kuitenkin sodan ja väkivallan politiikka ovat ensisijaisesti ihmisten fyysisessä toiminnassa. Tässä toiminnassa on aina yksinkertaisia materiaalisia utilitaristisia tavoitteita, joita retoriikalla peitellään. Sotilaallisista operaatioista on retoriikalla tehty 2000-luvulle tultaessa humanitaarisia interventioita tai ne liittyvät maailman demokratisoimiseen⁵.

4. Kolmas näkökulma liittyy tiedon ja vallan suhteeseen ja sen merkityksessä nojaan Foucaulttiin (1980) ja Saidiin (2001). Foucaultin mukaan tieto on valtaa. Tietoa tarvitaan ihmisten hallintaan ja järjestyksen ylläpitämiseen. Vallanpitäjien näkökulmasta yhteiskunnallista tietoa on tuotettava, jotta epänormaali voidaan eristää tai normalisoida. Erityisesti ihmistieteet ja valta kietoutuvat monin tavoin yhteen, mikä ilmenee muun muassa tutkimuksen rahoituksessa⁶.

Tähän liittyen Said (em., s. 66) on todennut, että tutkimus palvelee joko olemassa olevia valtarakenteita ja niiden säilyttämistä tai tuottaa tietoa, joka palvelee vallitsevan todellisuuden muuttamista. Tutkimus ei näin ollen ole koskaan neutraalia vaan se palvelee joko suoraan tai välillisesti säilyttäviä tai emansipatorisia yhteiskunnallisia voimia. Siksi tutkijan Saidin mukaan on tehtävä itse valintansa, mikä saattaa merkitä rahoituslähteiden ja tutkimusmahdollisuuksien rajoittumista, jos tutkija työllään asettuu selkeästi vallitsevan todellisuuden jatkuvuutta vastaan⁷.

Poliittisen realismin klassikko, Morgenthau, ymmärsi tämän asettaessaan kansainvälisen politiikan tutkimuksen keskeiseksi tavoitteeksi sellaisen tiedon tuottamisen, että valtiomiehet voisivat estää inhimillisiä arvoja tuhoavat sodat. Toisin sanoen Morgenthau teki ensisijaisesti tutkimusta valtaeliitille. Rauhantutkimuksen valinta oli hieman ongelmallisempi.

Rauhantutkimuksen alkuaikojen yksi debatti koski asiakkuutta⁸, eli sen valinnan tekemistä, kenelle tietoa ensisijaisesti tuotetaan. Johan Galtung tosin piti tärkeänä tuottaa tietoa sekä valtaa pitävälle, eli poliittiselle valtaeliitille, että kansalaisyhteiskunnalle tai vielä tarkemmin rauhanliikkeille. Kansalaisyhteiskunnalla piti olla riittävät tiedolliset eväät taistelussa sellaista politiikkaa vastaan, joka saattoi johtaa väkivaltaan tai piti sitä yllä.

Varsin laajasti rauhantutkimus kuitenkin asettui tukemaan rauhanliikkeitä. Samalla tutkimus itsessään suhtautui kriittisesti harjoitettuun politiikkaan. Määritellään asiakkaansa rauhantutkijat ymmärsivät hyvin tiedon ja vallan keskinäisen suhteen ja tarjosivat tietoa nimenomaan olemassa olevan todellisuuden muuttamiseksi. Vallan näkökulmasta oli helppoa mitätöidä rauhantutkimuksen relevanssi⁹. Asia on ilmaistavissa myös niin, että vallitsevan yhden totuuden maailmassa rauhantutkimus määritelmällisesti tuotti huonoa tietoa.

Kuitenkin valitessaan keskeisen asiakkaansa rauhantutkimus myötäili kantilaista rauhanprojektiä. Niinpä voidaan ajatella, että kansalaisyhteiskunnan valtaistaminen on keskeinen edellytys kestävälle rauhalle tai edelleen kantilaisittain pyrkimykselle kohti väkivallattomampaa maailmaa. Tämä puolestaan kytkeytyy freireläiseen (Freire 1977) ajatukseen tiedon tarpeesta oman aseman ja yhteiskuntien muuttamisessa.

5. Miten tämä kaikki sitten liittyy Nietzscheen? Edellä olen tuonut esiin, miten modernien yhteiskuntatieteiden kentässä ja suhteessa valtaan rauhantutkimus on marginalisoitu. Tätä vahvistaa käsitys siitä, että tiede kykenee tuottamaan totuuden. Nietzschen (1963) mukaan modernit ihmistieteet korvasivat uskonnon ja Jumalan ja ottivat itselleen totuuden auktoriteetin paikan. Myös tieteenalojen sisällä ovat kehittyneet omat totuuden hierarkiat. Yleensä voidaan puhua hallitsevista koulukunnista tai paradigmaista, jotka puolestaan asettavat reunaehdot sille, mikä milloinkin on korkeatasoisinta akateemista tutkimusta. Näiden ehtojen puitteissa määritellään myös tutkijoiden pätevyudet akateemisiin virkoihin tai pääsy niin kutsuttuihin arvostettuihin tieteellisiin julkaisuihin.

Paradigmat ja niiden tulkitsijat määrittävät, mikä on hyvää ja relevanttia tutkimusta. Valtavirran ulkopuolella oleva tutkimusala ei ole ainoastaan marginaalista vaan se on myös harhaoppista tieteen valtapyramidin huipulta katsottuna. Rauhantutkimusta edustavilla näkökulmilla ei ole tasarvoisia edellytyksiä päästä merkittävinä pidettävään tieteellisiin julkaisufoorumeihin. Siksi rauhantutkimuksen alueella on syntynyt joukko omia kansainvälisiä aikakauslehtiä, joista muutama on saavuttanut laajemminkin arvostetun aseman.

Uskonpuhdistukset tai paradigmojen muuttaminen on vaikeaa. Tosin rauhantutkimuksen agendat alkoivat 1990-luvulta lähtien saavuttaa jalansijaa muun muassa valtavirran kansainvälisten suhteiden tutkimusyhteisöissä. Vaikka globalisaatio on asettanut poliittisen realismin keskeisille oletuksille vakavan haasteen, ovat ne kuitenkin säilyttäneet vahvan aseman tieteenalalla (ks. esim. Sassen 2007; Ferguson & Mansbach 2006).

Globalisaation lisäksi sosiaalisen konstruktivismi esiinmarssi luo tilaa rauhantutkimuksen lähestymistavoille. Perinteisin yhteiskuntatieteiden paradigmaopein on vaikea ymmärtää globalisaation

ja integraation tuottamia muutoksia. Samalla kun perinteiset opinkappaleet menettävät merkitystään lisääntyy kompleksisen kuvan tarve muutoksista, joiden keskellä ihmiskunta tällä hetkellä on. Kysyntä monitieteiselle lähestymistavalle kasvaa ja tämä alkaa näkyä jo siinä, että monia tutkimuksia on yhä vaikeampi karsinoida jollekin viipaloidulle modernin yhteiskuntatieteen lohkolle.

Voidaan jopa sanoa, että globalisaatioon liittyvä muutos asettaa selkeän tilauksen rauhantutkimukselle. Jos sodan ja väkivallan tutkimuksen pitkästä historiasta voidaan jotain johtopäätöksiä tehdä, niin yksi sellainen on, että yhteiskuntien ja kansainvälisen järjestelmän muuttuessa väkivallan esiintymisen todennäköisyys on kaikkein suurin. Toisin sanoen ihmiskunnan historiassa sodat keskittyvät juuri tällaisiin vaiheisiin. Globalisaatiota on usein pidetty ilmiönä, joka on koko ihmiskunnan etujen mukainen, mutta sen kääntöpuolena on nähtävissä myös eriasteisen väkivallan kumuloitu-

minen. Tämä perustuu osittain siihen, että perinteiset väkivallan pidäkkeet menettävät merkitystään ja väkivallasta tulee keino selviytyä muutoksessa (ks. esim. Sassen emt. ja Appadurai 2007).

Vaikka rauhantutkimuksella on nyt selvä tilaus, ei kuitenkaan ole kovin todennäköistä, että vallitsevissa yhteiskunnallisissa ja akateemisissa rakenteissa annettaisiin sille kovin suurta painoarvoa. Päätöksenteko ja vallankäyttö tapahtuvat edelleen vanhoissa rakenteissa. Toisaalta noissa rakenteissa toimivien olisi ymmärrettävä, että toimiva demokratia kaipaa vaihtoehtoja. Marcuselaisessa yksilotteisessa yhden totuuden maailmassa ei demokratialle ole todellisia edellytyksiä.

Muutoksen maailmassa rauhantutkimuksen roolina on tuottaa vaihtoehtoisia näkökulmia ja käsitteitä. Näin myös politiikassa avautuu moniarvoisten valintojen mahdollisuus. Tämä puolestaan synnyttää tilanteen, jossa demokratia on saavutettavissa jatkuvasti tehtävien valintojen maailmassa¹⁰.

VIITTEET

¹ Akateemiset työpaikat moninkertaistuivat, ei vain tieteen pirstoutuessa, vaan myös siksi, että lukuisissa yliopistoissa piti olla samat ihmistieteiden laitokset. Suomessa lukumäärä ja työpaikat kasvoivat aluepolitiikan myötä, kun eri puolille maata perustettiin yliopistoja.

² Tarkasteltaessa vaikkapa Suomen Akatemian rahoituspäätöksiä, on helposti osoitettavissa, että rauhantutkimus on harvemmin pärjännyt tutkimusrahoituksessa. Tosin tähän on vaikuttanut myös aiemmin vallalla ollut käsitys, että kun rauhantutkimuksella on Suomessa oma laitoksensa, se ei tarvitse Akatemian rahoitusta.

³ Luonnollisella lähtökohdalla viittaa tässä siihen tutkimukselliseen kehykseen, jossa ensimmäisen sukupolven rauhantutkijat oli koulutettu. Kysymys on olennaisesti morgenthalaisesta poliittisesta realismista, jonka perusfilosofia oli Suomessa vielä 1960-luvulla kansainvälisten suhteiden opetuksen peruslähtökohta. Poliittinen realismi puolestaan lähti siitä, että kansainvälisten suhteiden tutkimuksen tehtävänä on säilyttää rauha maailmassa. Poliittinen realismi oli siis eräänlainen rauhan tiede.

⁴ Olen itse käsitellyt tätä problematiikka marxilaisen imperialismin tutkimuksen yhteydessä. Ks. Käkönen 1997.

⁵ Käytetyllä retoriikalla ja voimankäytön kylmän sodan jälkeisillä leimoilla (kuten humanitaarinen interventio, demokratisointi tai sota terrorismia vastaan) oikeutetaan väkivallan käyttö uudenlaisessa tilanteessa. Tosin samalla ollaan vanhassa keskustelussa oikeutetusta sodasta.

⁶ Tutkimuksessa ihmistieteitä arvostetaan paljolti sen mukaan, miten ne nostavat esiin inhimillisiä ja yhteiskun-

nallisia ongelmia ja toisaalta auttavat niiden ratkaisemisessa. Sen sijaan näkökulma ei ole siinä, miten tutkimus edistää yhteiskuntien muuttamista.

⁷ Tässä yhteydessä haluan viitata Jokelan koulusurmien tragediasta käytyyn keskusteluun. Siinä huomio ensisijaisesti kohdistui lähinnä aseiden hankinnan helppouteen, yksittäiseen tekoon ja sen tuottamaan suruun ja yksittäiseen ihmiseen teon tekijänä. Sen sijaan keskustelusta puuttui lähes kokonaan näkökulma yhteiskuntaan, joka tuottaa väkivaltaa. Tosin sanoen ulkopuolelle oli kokonaan rajattu se mahdollisuus, että yhteiskunnassa voisi olla jotain vikaa ja että sitä näin ollen tulisi muuttaa.

⁸ Keskustelu käytiin Kosmopolis ja Rauhantutkimuslehtien edeltäjässä Rauhan Tutkien 1975. Ks. Antola 1975a, ja 1975b, Harle 1975, Joenniemi 1975, Käkönen 1975 ja Väyrynen 1975.

⁹ Rauhantutkimuksen merkityksen mitätöinti tuli vahvasti esiin Rauhan- ja konfliktitutkimuslaitoksen tulevaisuudesta 1990-luvulla käydyssä keskustelussa. Tällöin esitettiin muun muassa, että kylmän sodan päättymisen jälkeen ei koko laitosta enää tarvita. Väkipalja ja sodat eivät kuitenkaan ole loppuneet maailmasta kylmän sodan päättymisen jälkeen, joten niiden syytkin pitää löytää jostain muualta kuin sosialismin ja kapitalismin välisestä ristiriidasta.

¹⁰ Tässä nojaan suomalaisen klassikon Wilhelm Bolinin käsitykseen siitä, että demokratia ei ole rakenteissa ja instituutioissa, vaan kansalaisten jokapäiväisissä valinnoissa. Tässä katsannossa demokratiaa on rakennettava joka päivä uudelleen, jotta se olisi kestävä. Ks. Käkönen 1983.

LÄHTEET

- Antola, Esko. 1975. Rauhantutkimus ja tieteellinen keskustelu. *Rauhaan tutkien* No. 2/75.
- Antola, Esko. 1975. Puolustuspuhe eli mitä todella tarkoitin, *Rauhaan Tutkien* No. 5–6/1975
- Appadurai, Arjun. 2006. *Fear of Small Numbers. An essay on the Geography of Anger*. Duke University Press, Durham & London
- Foucault, Michael. 1980. *Tarkkailla ja rangaista*. Otava, Keuruu.
- Freire, Paolo. 1977. *Utbildning för befrielse*. Gummelsons, Stockholm.
- Harle, Vilho. 1975. Rauhantutkimuskeskustelu, tieteellisyys, asiakkaat, ohjelmat ja opetus. *Rauhaan Tutkien* No. 3–4/75.
- Joenniemi, Pertti. 1975. Tutkimussuunnasta tieteeksi. *Rauhaan Tutkien* No. 3–4/75.
- Kant, Immanuel. 1989. *Ikuisen rauhaan*. Karisto, Hämeenlinna.
- Käkönen, Jyrki. 1975. Reunamerkitöjä keskusteluun rauhantutkimuksen tieteellisyydestä. Rauhantutkimus tieteenä ja rauha yhteiskunnallisena ongelmana, *Rauhaan Tutkien* No. 5–6/1975, 11–34.
- Käkönen, Jyrki. 1983. Wilhelm Bolin – tuntematon poliitikkan ja poliittisen teorian tutkija. Teoksessa Jaakko Nousiainen ja Dag Anckar (toim.), *Valtio ja yhteiskunta. Tutkielmia suomalaisen valtiollisen ajattelun ja valtio-pin historiasta*. WSOY, Helsinki. 79–92.
- Käkönen, Jyrki. 1997. Vuosituhannen vaihtumisen mystiikka. *Rajanvetoja marxilaiseen tutkimukseen ja marxismiin*. Tutkimuksia No. 76. Tampere, Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskus.
- Latour, Bruno. 2006. *Emme ole koskaan olleet moderneja*. Vastapaino, Tampere.
- Nietzsche, Friedrich. 1963. *Iloinen tiede*. Otava, Helsinki.
- Said, Edward. 2001. *Ajattelevan ihmisen vastuu*. Lokikirjat, Helsinki.
- Sassen, Saskia. 2007. *The state and globalization: Denationalised work and international power shifts*. In *Europe's challenges in a globalising world. Visions of leading policy makers & academics*. Belgium: Education and Culture DG.
- Therborn, Göran. 2007. After dialectics. Radical social theory in post-communist world. *New Left Review* No. 44, 63–114.
- Väyrynen, Raimo. 1975. Rauhantutkimuksen autonomiasta ja soveltavasta funktiosta. *Rauhaan Tutkien* No. 3–4/75.